

October 1, 2013

Research Article

بررسی زگیل و درمان آن از دیدگاه طب سنتی ایران

الهام قدمی یزدی^{۱*}، محمد باقر مینایی^۱، فتانه هاشم دباغیان^۲، محمد ابراهیم زاده اردکانی^۳، سید محمد رستگاری^۴، علی قدمی یزدی^۵

^۱ معاونت تحقیقات دانشکده طب سنتی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

^۲ موسسه مطالعات تاریخ پزشکی، طب اسلامی و مکمل دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران

^۳ گروه پوست، دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی، یزد، ایران

^۴ دانشگاه پیام نور یزد، یزد، ایران

^۵ گروه بیهوشی، دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی، یزد، ایران

* Corresponding author: Elham Ghadami Yazdi, Research Deputy of Traditional Medicine, Tehran University of Medical Sciences, Traditional Medicine Clinic, Tehran, IR Iran. Tel: +98-3517243788, E-mail: e-ghadamiyazdi@razi.tums.ac.ir.

Received: 23 Sep 2012; Revised: 03 Nov 2012; Accepted: 16 Dec 2012

مقدمه: زگیل زائده‌ای است دایره ای، خود تلقیح شونده و مسری که در طب سنتی ایران نژول نامیده شده، و انواع و علل متفاوتی دارد. درمان زگیل طولانی مدت و همراه با عودهای مکرری است که هر بار سطح وسیع تری را درگیر می‌سازد. این بیماری در طب کلاسیک، عفونتی ویروسی است که درمان دارویی قطعی ندارد.

اهداف: هدف از انجام این مطالعه، بررسی زگیل و درمان آن از دیدگاه طب سنتی است.

مواد و روش‌ها: این مطالعه به روش میدانی-کتابخانه‌ای و با بررسی کتاب‌های مرجع طب سنتی انجام گرفته است.

یافته‌ها: حکمای طب سنتی ایران، منشاء نژول را سودا، بلغم یا ترکیبی از این دو خلط دانسته، درمان‌های متعدد، کم هزینه و کم خطری را ارائه داده‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری: با استفاده از طب سنتی ایران، و توجه به سته ضروری، باید مزاج فرد را اصلاح، خلط عامل بیماری را دفع و از تشکیل مجدد آن جلوگیری نمود. همچنین با استفاده از روش‌های موضعی، آثار ظاهری زگیل را برطرف کرد.

کلمات کلیدی: زگیل؛ طب سنتی؛ بیماری‌های ویروسی

کاربرد در زمینه‌ی سیاست‌های بهداشت و درمان/پژوهش و آموزش پزشکی: هدف از انجام این تحقیق، کمک به کاهش شیوع بیماری پوستی زگیل، با استفاده از درمان‌های ارزان و کم خطر است.

۱- مقدمه

دستگاه تناسلی خارجی نیز مشاهده می‌شود. درمان زگیل مشکل، و طولانی بوده، در برخی موارد، عودهای مکرر دارد که هر بار، سطوح وسیع‌تری را درگیر می‌سازد. در طب کلاسیک، زگیل درمان دارویی قطعی نداشته و هر یک از درمان‌های مطرح شده نیز محدودیت‌ها و عوارضی به دنبال دارند. در

زگیل، بیماری پوستی است با زوائد دایره‌ای شکل که در طب سنتی ایران «نژول» نامیده شده و علل و انواع مختلفی دارد. در طب کلاسیک، زگیل از جمله عفونت‌های ویروسی و مسری است که سطوح مخاطی یا پوستی را درگیر کرده و با شیوع بیشتر در دست‌ها، پاها، صورت، ساق پا و

The translated version of: <http://dx.doi.org/10.5812/quranmed.12584>

Copyright © 2013, Quran & Etrat Center, The Ministry of Health and Medical Education; Licensee Kowsar Ltd. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

- ۱- زگیل معمولی (common wart)
- ۲- زگیل مسطح و نوجوانی (plane or flat wart)
- ۳- زگیل کف پایی (plantar)
- ۴- زگیل نخعی شکل (filliform)
- ۵- زگیل انگشتی (digitate)
- ۶- زگیل آمیزشی (venereal wart) یا کوندیلوما آکومیناتا (۶، ۷).

۳-۴- عوامل ایجاد کننده زگیل

۳-۴-۱- از دیدگاه طب سنتی

از دیدگاه طب سنتی ایران، بیماری‌ها به سه دسته کلی سوء مزاج، سوء هیئت ترکیب، و تفرق اتصال تقسیم می‌شوند. ژئول جزئی از بیماری‌های ترکیب است و در زیر گروه (بیماری‌های زیادی در عدد) تقسیم‌بندی می‌شود. (بیماری‌های زیادی در عدد) به دو علت ایجاد می‌شوند: اول، کثرت ماده، خواه طبیعی یا غیر طبیعی؛ و دوم افزایش قوه جاذبه. در ایجاد ژئول، ماده غیر طبیعی زیاد می‌شود. ژئول انواع و اسباب مختلفی دارد. سبب فاعلی زگیل، دفع ماده از طبیعت به سمت پوست و مخاط و سبب مادی آن، خلط غلیظ شده بلغمی، خلط سوداوی یا ترکیبی از هر دو است. خلط غلیظ سوداوی گاه از بلغم خشکی که در خون کثرت یافته ایجاد می‌شود و علل این کثرت نیز متعدد است، که از جمله آن می‌توان به سوء هاضمه اشاره کرد. گاه کثرت و احتقان خون، خصوصا در عروق کوچک، باعث سردی و خشکی آن می‌گردد. البته در صورتی که عوامل ایجاد کننده عفونت، که همان حرارت غریبه و رطوبت هستند، وجود نداشته باشند. علت عدم تعفن خون در عروق صغار، قلت خون و نزدیک بودن آن به عوامل خارجی است، و این عوامل بیشتر موجب خشکی می‌شوند تا عفونت. در ضمن، خون نیز در جوهر خود آن قدر گرم نیست که موجب عفونت شود (۲). به طور کلی، ماده ایجاد کننده ژئول، ماده ایست سرد و خشک شده. اسباب مبرده، یا همان علل ایجاد کننده سردی بدن و بیماری‌های سرد، چند دسته‌اند: مواجهه با آب و هوای بسیار سرد، استفاده از غذای سرد یا داروی سرد اعم از خوراکی و موضعی، تغذیه بسیار اندک به گونه‌ای که باعث کم خونی شود، پرخوری زیاد طوری که باعث سوء هاضمه شود، مسدود شدن منافذ پوستی، تحرک زیاد، سکون زیاد، و اتساع بیش از اندازه منافذ پوستی. اسباب مجففه، یا همان عوامل ایجاد کننده خشکی بدن و بیماری‌های یابس، نیز چند دسته‌اند: مواجهه با آب و هوای بسیار گرم یا استفاده از داروهای بسیار گرم، مصرف غذاهای خشک کننده و مولد اخلاط خشک یا داروهای خشک کننده رطوبات، به صورت خوراکی یا موضعی، تحرک زیاد از جمله خواب و بیداری طولانی مدت که نوعی حرکت

طب سنتی ایران، روش‌های متعدد، کم هزینه و کم خطری برای درمان زگیل ذکر شده است. با استفاده از طب سنتی ایران و بهره گیری از سته ضروریه، باید مزاج فرد را اصلاح، خلط عامل بیماری را دفع و از تشکیل مجدد آن جلوگیری نمود. همچنین با استفاده از روش‌های موضعی، آثار ظاهری زگیل را برطرف کرد.

۲- اهداف

هدف از انجام این تحقیق، بررسی زگیل و درمان آن از دیدگاه طب سنتی، و نیز مروری اجمالی بر مبحث طب کلاسیک آن است.

۳- مواد و روش‌ها

این مطالعه به روش میدانی کتابخانه‌ای و با بررسی کتاب‌های مرجع طب سنتی، از جمله قانون ابن سینا، خلاصه الحکمه، اکسیر اعظم، طب اکبری و شرح الاسباب و العلامات انجام گرفته است. داده‌ها پس از جمع آوری و تحلیل، با اطلاعات مربوط به بیماری زگیل مقایسه شده و روش‌های کلی درمان زگیل بر اساس طب سنتی ایران مطرح گردیده است.

۴- یافته‌ها

۴-۱- تعریف ژئول

ژئول زائده‌ای است دایره‌ای شکل و غیر طبیعی که در انواع نرم و سفت مشاهده می‌شود (۱، ۲). ژئول در فارسی «زخ» نیز نامیده می‌شود (۲).

۴-۱-۱- انواع ژئول

در طب سنتی ژئول انواع مختلفی دارد:

- «ژئول منکوس» که در گوشت فرو رفته است.
- «ژئول شکافدار» که بزرگ و گرد است.
- «ژئول مسماری» که سر آن همچون سر میخ بزرگ، انتهای آن باریک، و درون بدن فرو رفته است.
- «طرسیوس» که ژئولی است که از آن چرک می‌آید.
- «قرونا» که ژئولی دراز و کج است.
- «ژئول عدسیه و حنطیه» که بر پیشانی و صورت دیده می‌شود ژئول عدسیه، زرد و پهن، و ژئول حنطیه، به شکل گندم و دراز مایل به سرخ است (۳-۵).

۴-۲- انواع زگیل از نظر طب کلاسیک

در طب کلاسیک، زگیل‌ها بر اساس توزیع آناتومیکی به ۶ دسته تقسیم می‌شوند:

محسوب می‌شود، و نیز کم‌خوری (۱). همچنین یکی از مسایل مهمی که در طب سنتی همواره در کانون توجه قرار دارد، هضم چهارگانه است. ۴ قسمت عمده هضم به ترتیب: هضم معدی (هضم اول کیلوسی)، هضم کبدی (هضم دوم کیموسی)، هضم سوم عروقی و هضم رابع است. هر مرحله فضله یا مواد دفعی و نیز راهی برای دفع آن‌ها دارد. در هضم اول، که همان هضم معدی است، مواد زائد از طریق مدفوع دفع می‌شوند. راه دفع هضم دوم یا هضم کبدی، ادرار است. هضم عروقی نیز مواد زائد خود را به وسیله ادرار، بخار و عرق دفع می‌کند و راه دفع فضولات هضم چهارم، بخار و دخان است. چنانچه هضم در هر مرحله‌ای دچار اشکال شود، تظاهرات خاص خود را به دنبال دارد (۱). زگیل نیز دفع ماده سرد و خشک به سمت پوست است. با توجه به ماده ایجاد کننده ژئولول، هر یک از عوامل بالا می‌توانند در فرایند تشکیل زگیل نقش داشته باشند.

۴-۳-۲- از دیدگاه طب کلاسیک

در طب کلاسیک، زگیل عفونت ویروسی پوست و شایعترین تظاهر کلینیکی (HPV (Human Papilloma Virus است که در سطوح مخاطی یا پوستی و نیز با شیوع بیشتر در دست‌ها، پاها، صورت، ساق پا و دستگاه تناسلی خارجی مشاهده می‌شود.

۴-۴-۴- درمان

۴-۴-۱- درمان طب سنتی

در طب سنتی ایران، درمان بیماری‌ها به سه دسته کلی تقسیم می‌شود: تدبیر سته ضربه، استعمال دارو و درمان‌های یدآوری (۴). سته ضربه، شش موردی است که حیات انسان بدون آنها امکان پذیر نیست: هوای محیط بر بدن، خوردنی‌ها و آشامیدنی‌ها، خواب و بیداری، حرکت و سکون، احتباس و استفراغ و نیز اعراض نفسانی. منظور از تدبیر سته ضربه این است که طیب باید به کمیت و کیفیت هر یک از موارد دخیل در این امورات ضروری توجه نموده و اصلاحات لازم را انجام دهد. این امر، اثرات مثبت فوق العاده ای در درمان بیماری‌ها دارد، و همچنین مهم‌ترین وظیفه هر طیب و مقدم بر همه درمان‌ها است. در صورت نیاز به دارو، لازم است ابتدا از داروهای مفرد، و در صورت لزوم از داروهای مرکب استفاده شود. استعمال دارو می‌تواند به صورت خوراکی یا موضعی باشد. همچنین می‌توان از اعمال یدآوری نیز جهت درمان بیماری بهره برد. این اعمال شامل مواردی چون فصد (رگ زدن)، حجامت (phlebotomy)، کی (داغ کردن)، بریدن و برخی روش‌های دیگر است. زگیل نیز از قواعد درمانی فوق مستثنی نیست. لازم است در درمان این بیماری به سته ضربه فرد توجه نموده، اصلاح

رژیم غذایی و ترطیب مزاج (رطوبت بخشی) را صورت گیرد. درمان دارویی در بردارنده‌ی داروهای خوراکی و موضعی است. داروهای خوراکی داروهایی هستند که باعث اصلاح هضم و دفع ماده عامل بیماری می‌شوند، مثل داروهای منضج و مسهل اخلاط مربوطه. داروهای موضعی مفید نیز داروهایی هستند که از دو ویژگی زیر برخوردارند: مرارت (مر: تلخ و هر چه به سطح ظاهر زبان نفوذ کند و درشت سازد و با کراهیت بود و طبع را بر هم زند، و فعل آن تسخین و جلا و منع تعفن است) و قبض (قایض یعنی گیرنده که اجزای زبان را به هم می‌آورد اما درشت نساخته، فعل آن تبرید (سرد کردن) و تجفیف (خشک کردن) است و مراد از آن، شیء حابس است که به سبب به هم آوردن اجزای عضو، حبس و استمساک می‌نماید) مثل آس (مورد). از دیگر درمان‌های موضعی، استفاده از یتوعات (یتوع: هر گیاهی که وقت بریدن، شیر از آن بیرون آید و به جمعش یتوعات می‌گویند) همچون شیر برک انجیر است که در این درمان، ژئولول را خراشیده و شیره را بر آن بمالند. درمان دیگر اینکه، ژئولول پایه‌دار را با نخ ابریشمی بسته، گره زنند و به تدریج محکم‌تر سازند. ژئولول به تدریج ضعیف شده و می‌افتد (۱). همچنین لازم است ژئولول همواره با روغن‌هایی مثل روغن گل چرب نگه داشته شود. در صورت متعدد بودن زگیل‌ها لازم است اعمال یدآوری همچون فصد، نضح ماده (آماده دفع شدن ماده بیماری) و تنقیه بدن (پاک کردن) صورت گیرد تا عامل بیماری به روش مناسب دفع، و از تشکیل مجدد آن جلوگیری به عمل آید (۲-۴).

۴-۴-۲- درمان طب کلاسیک

از درمان‌های طب کلاسیک می‌توان به استفاده از سالیسیلیک اسید، چسب نواری، نیتروژن مایع، کانتاریدین، Shave Excision، ۵- فلوئوروراسیل، Imiquimod و ایمونوتراپی اشاره کرد. درمان زگیل اغلب نیازمند استفاده از روش‌های متعدد است (۸-۱۲).

۵- بحث و نتیجه‌گیری

زگیل عارضه‌ای است پوستی، که نشان از فعل و انفعالات درونی هر فرد و شرایط حاکم بر زندگی او دارد. بروز زگیل بیانگر عدم توانایی فرد در دفع کامل ماده است. زگیل هشدار است برای بیمار و طیب تا با اصلاح سته ضربه در حد امکان، آماده‌سازی و دفع مواد زائد، و نیز جلوگیری از تشکیل مجدد آن، بیمار را به جاده سلامت هدایت کرده، و مانع از ابتلا به بیماری‌های جدی‌تر شوند. در درمان زگیل باید به هر سه روش کلی درمان بیماری‌ها توجه کرده، در صورت لزوم به نحو شایسته‌ای از آن‌ها بهره برد.

قدمی یزدی ۱ و همکاران

میزان مشارکت نویسندگان:

بیان نشده است.

تضاد منافع:

بیان نشده است.

پشتیبانی مالی:

تحقیق حاضر توسط دانشگاه علوم پزشکی تهران پشتیبانی شده است.

همچنین لازم است در کنار درمان موضعی، علت اصلی بیماری نیز ریشه‌یابی شود. در طب سنتی ایران، درمان زگیل با توجه به عامل و مکانیسم ایجادکننده آن، و نیز میزان ماده موجود در هر فرد متفاوت است. اگرچه بکارگیری شیوه مناسب درمان امری کاملاً ضروری است، با این وجود نمی‌توان درمان واحدی جهت کلیه بیماران پیشنهاد کرد.

تقدیر و تشکر

از جناب آقای داریوش محمودی که در امور هماهنگی قبول زحمت فرمودند، صمیمانه سپاسگزاریم.

برای مشاهده منابع این مقاله، به متن انگلیسی مراجعه شود.